

XIII конгрес на БСА
София, 10 ноември 2012 г.

Отчетен доклад
на УС на БСА за периода ноември 2009 г. – ноември 2012 г.

Уважаеми колеги,

Равносметката на един мандат е преди всичко изпитание за тези, които в неговото начало са получили доверието на своите колеги и са поели ангажимента да работят в името на общия ни дом – социологията и нейната професионална организация – БСА. Но равносметката е и възможност за диалог между всички нас, за взаимните ни очаквания и общите ни разочарования, за индивидуалните отговорности и колективните провали, за съдържателните дебати и разпиления им идеен потенциал, за нас самите като социолози и граждани.

С намерение за диалог УС на БСА, избран на XII конгрес на БСА (14 ноември 2009 г.), застава днес през вас, за да направим заедно равносметка на постигнатото, недовършеното, ненаправеното, подминатото в полето на социологията през тези три години.

В началото на своя мандат УС в състав (Тодор Галев, Мартин Канушев, Светла Колева, Светла Маринова, Михаил Мирчев, Андрей Нончев, Мирослава Радева, Румяна Стоилова и Иво Христов) заяви готовността си да работи за съхраняване на етоса и признанието на Асоциацията:

- като професионално обединение на социолозите от цялата страна, независимо от сферата на тяхната професионална реализация;
- като общност на всички поколения социолози;
- като пространство на диалога и колективната рефлексия по проблеми на социологията като университетска дисциплина, изследователска и професионална практика;
- като медиатор в проблемни ситуации;
- като среда за подготовка и реализация на проекти с научна и приложна ориентация (*Писмо на УС на БСА от 20 ноември 2009 г.*).

Как УС изпълни този ангажимент, в каква степен, с какъв ефект?

Добрата традиция

На първо място, беше продължена традицията БСА да бъде инициатор и домакин на дебати по важни проблеми, свързани с развитието на социологията и на съвременното българско общество.

- През декември 2010 г. по време на Общото събрание на БСА беше проведена научната сесия „*Социологията: институционална де(ре)конструкция?*” в отговор на най-сериозната институционална загуба в най-новата история на българската социология – закриването на Института по социология при БАН в резултат на т. нар. академична реформа (*Социологически проблеми*, 2011, бр. 1-2, с. 284-333). Дискусията обаче имаше много по-широк обхват – тя бе насочена към институционалните трансформации на социологията като професионална дейност, изследователско поле и академична дисциплина, към битието ни на специалисти, едновременно наблюдаващи и изследващи обществените промени и работещи в реформиращите се сфери на науката и висшето образование.
- Във връзка с предстоящите местни и президентски избори (октомври 2011 г.), на 14 юли 2011 г. в Университета за национално и световно стопанство (УНСС), София, по идеен проект на Михаил Мирчев, Иво Христов и Екатерина Маркова бе организиран и проведен методически семинар на тема „*Професионални стандарти в предизборните изследвания и медийното им представяне*”. Освен БСА в организацията се включиха УНСС – АФОН; БАМОП (Българска асоциация на професионалистите в маркетинговите изследвания и проучванията на общественото мнение) и ИИОЗ при БАН. В историята на БСА след 1990 г. това бе петата инициатива в областта на електоралните проучвания с важно значение за съпоставяне на изследователските практики, за изявяване на методическите и организационните проблеми при тяхното провеждане, за формиране на висока самовзискателност при медийното представяне на изследователските резултати.

Инициативи на БСА в областта на електоралните проучвания

юни 1991, Симеоново – Среща-дискусия по проблемите на емпиричните изследвания на общественото мнение

април 2001, София – Конференция “Електорални нагласи – парламентарни избори 2001”

юли 2001, София – Кръгла маса “Парламентарни избори – социологическа равностметка”, съвместно с ЦИД

ноември, 2003, София – Кръгла маса “Местни избори и интерпретации”

- Изключително интересен диалог със студентите и докторантите по социология се осъществи по време на студентската научна сесия *„Премълчани зони в българското общество: гласовете на новото поколение социолози”*, проведена в рамките на Общото събрание на БСА през декември 2011 г. Идеята беше студентите и докторантите да говорят за това, за което не се говори в медиите, в политическите дискусии, в часовете по социология дори, да представят своята гледна точка за наблюдавани и идентифицирани от тях проблеми, да насочат вниманието на своите преподаватели и колеги към социално значими за тях теми. Мисля, че всички участници в сесията – и докладчици, и аудитория – ще признаят важното значение на този, компетентен и аргументиран и от двете страни диалог.
- По инициатива на Димитър Благоев бе организиран дискуссионен панел *„Организация, методологически проблеми и предизвикателства пред панелните изследвания в България”*, който също се проведе в рамките на Общото събрание на БСА през декември 2011 г.
- По повод на Проект-закона за предучилищното и училищното образование БСА организира публичен дебат върху дефицитите и приоритетите на гражданското образование в училище *„Какво гражданско образование ни е нужно?”* на 15 май 2012 г. Проведена в рамките на проекта *„Всекидневното гражданство: Практики и стратегии на динамизиране на гражданското общество в съвременна България”*, финансиран от Тръст за гражданско общество в Централна и Източна Европа (<http://civil.bsa-bg.org/>), дискусията събра повече от тридесет изследователи, преподаватели по философия в средните училища, представители на неправителствени организации и на МОМН с дългогодишен

професионален ангажимент към проблематиката на гражданското образование в България. В резултат на дискусиата организационния комитет (Светла Колева, Пепка Бояджиева, Петя Кабакчиева, Георги Димитров и Диана Ненкова) подготви публичен документ „Политики за развитие на гражданското образование в България”, който бе изпратен до Парламентарната комисия по проблеми на образованието, младежта и науката, МОМН, Омбуцмана на Република България, до НПО и училища.

Второ, през изминалите три години БСА не отстъпи от мисията си да бъде пространство за изява и признание на приноса на различните поколения социолози. За трети пореден път бе проведен Конкурса за най-добра публикация на млад социолог. Първа награда получи Момчил Христов за публикацията „Biopolitiques de l’habitat ‘socialiste’. Le privé comme objet gouvernemental dans les politiques de l’Etat bulgare des années 1950 et 1960” в списание “Histoire@Politique, culture, société (N 7, janvier-avril 2009), а две трети награди бяха присъдени на Теодора Карамелска за „Православни ценности и социално участие” в сборника *Европейските ценности в днешното българско общество* (Съст. Георги Фотев, Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, София, 2009), и на Светлана Христова за „Образът на ромите в електронните предавания за ромите” в сборника *Интеграцията на ромите в българското общество* (Съст. Велина Топалова и Алексей Пампоров, Институт по социология, София, 2008), (Вж. *Социологически проблеми*, 2011, бр. 1-2, с. 333). И тази инициатива на БСА бе възможна благодарение на доброволния ангажимент на журито в състав Таня Неделчева – председател, Майя Грекова и Мария Стоянова – членове и на рецензентите Веселин Босаков, Богдана Тодорова, Мариана Драганова, Татяна Коцева Петя Кабакчиева, Мартин Канушев, Таня Чавдарова, Теменуга Ракаджийска, Нина Димитрова, Иван Христов, Илона Томова, Валентина Миленкова, Николай Тилкиджиев, Снежана Попова, Светла Колева, Лиляна Деянова.

Дисциплинарната памет на социологията бе защитена и предадена чрез организиране на две научни събития по повод на два юбилея на две знакови фигури за българската социология: кръглата маса „Социологията в България – 30 години след Живко Ошавков” с инициатори Веска Кожухарова и Кирил Кертиков (11 май 2012 г.), в която участие взеха бивши председатели на БСА, бивши директори на Института по социология, но продължаващи активно да работят наши колеги, настоящи колеги и студенти, и научната конференция „Авторитет, достойнство, маска – съвременен прочит”, посветена на 105-годишнина от рождението на Иван Хаджийски (12-13

октомври 2012 г.), на която представители на различни поколения социолози и на различни направления на професионалната дейност, носители на бивши и настоящи институционални позиции си дадоха среща, за да осмислят съвременната българска действителност през класиката на Иван Хаджийски.

Трето, чрез обединените усилия на образователните и изследователските социологически институции БСА продължи да бъде мост между българската и международната социология, предоставяйки възможност за лекции и семинари на гостуващи преподаватели и изследователи от чужбина. Бяха организирани:

- Българско-финландски семинар – **Вариации на тема: „(Социални) класи, (Социални) неравенства, (Социални) иновации”** с участието на Проф. Раймо Блом, Департамент за социални изследвания, Университет в Тампере, *Финландската средна класа*, на проф. Хари Мелин, Департамент за социални изследвания, Университет в Тампере, *Социалните неравенства във Финландия* и на ст.н.с. Йоуко Никула, Финландски център за изследване на Русия и Източна Европа/Университет в Хелзинки, *Социални иновации и социално партньорство при реструктурирането на селото*, 12 октомври 2010 г., София.
- Лекции на: Жак Буше, Университет на Утае, Гатино, Канада, *Изследвания в партньорство – иновация и проблеми*, 14 септември 2011 г.; Йоуко Никула, Финландски център за изследване на Русия и Източна Европа/Университет в Хелзинки), *Аспекти на регионалните неравенства във Финландия*, 4 октомври 2011 г.; на Бланка Наваро Пардиняс и Люк Виньо, Университет на Монктън, филиал в Едмъндстън, Канада, *В разбиране на нашето време. Даниел Инерарити и новата непрозрачност на социалното*, 26 март 2012 г.

За международната видимост на българската социология допринесе и подготовеният във връзка със XVII конгрес на МСА в Гьотеборг, Швеция (11-17 юли 2010 г.) извънреден брой на списание *Социологически проблеми* „Sociology on the Move”. Тази съвместна публикация на Списанието и на Асоциацията стана възможна благодарение на две, различни по характера си, но еднакво значими в приноса си участия на наши колеги. От една страна, високо професионалната и безвъзмездна рецензентска дейност на Димитър Вацов, Галин Горнев, Лиляна Деянова, Ясен Захариев, Боян Знеполски, Петя Кабакчиева, Светла Маринова, Мила Минева, Кръстина Петкова, Румяна Стоилова, Христо Тодоров, Георги Фотев и Таня Чавдарова, и не винаги леката, но ефикасна организационна и координираща работа на Мартин

Канушев и Диана Ненкова. На всички тях специална благодарност и признателност. От друга страна, финансовото участие на нашите колеги от Gallup International, TNS BBSS, GfK, MBMD, ASSA-M, Mediana, Vitosha Reaserch и Alpha Research. Сърдечно им благодарим за солидарността и интелектуалната щедрост да подкрепят българското присъствие в международния диалог, още повече в труден за самите тях момент.

Четвърто, БСА защити призиванието си да осигурява благоприятна професионална и организационна среда за провеждане на изследователски проекти. Тръстът за гражданско общество в Централна и Източна Европа подкрепи проекта на БСА „Всекидневното гражданство: практики и стратегии за динамизиране на гражданското общество в съвременна България”, по който от м. март 2012 г. работи екип в състав Светла Колева – ръководител, Таня Неделчева, Диана Ненкова и Димитрина Попилиева – членове.

Новото – първи стъпки

С намерение да направи присъствието на БСА полезно и търсено в дейността както на индивидуалните, така и на колективните членове, УС се опита да въведе няколко нови елемента във функционирането на Асоциацията:

Първо, в съдържателно отношение инициира цикъл „Публични академични лекции” като трибуна за подлагане на публичен дебат на резултати от изследователски проекти, теоретични рефлексии и анализи на членове на БСА. Началото бе поставено с лекцията на Георги Фотев „Социална система и теорията на хаоса” през юни 2012 г.

Второ, в комуникационно отношение бе въведена практиката на *Писма* на председателя на БСА и на УС на БСА, разпространявани по мрежата, чиято цел беше бързо, своевременно и в някаква степен лично информиране на членовете за взети решения, предстоящи събития или вече проведени такива. Какъв е ефектът от тази форма на общуване не бихме могли да определим, тъй като нямаме, а и не сме проучвали обратната реакция.

Трето, с цел бързо разпространяване на информацията за най-новите постижения на членове на Асоциацията бе въведена рубрика „Нови публикации на членове на БСА” на сайта на Асоциацията (*Писмо на председателя на БСА* от 5 октомври 2010 г.), която и до този момент е нефункционираща. Ще се върна на причините по-нататък.

Постоянстващите проблеми

В съответствие с *Резолюцията на XII конгрес на БСА* една от основните цели в Програмата на УС за периода 2009-2012 г. бе разширяване, укрепване и активизиране на състава на Асоциацията. Въпреки положените усилия днес трябва да признаем, че целта не е постигната и емпиричните потвърждения са налице.

Първо, от години БСА функционира всъщност без ИК, те отдавна са загубили значението си на звена на научно-изследователска дейност, които съсредоточават усилията и енергията на работещи в различни институции, но в дадено тематично направление колеги. И доколкото това представлява трайно възпроизвеждащ се проблем, ако искаме да правим социология заедно независимо от институционалните ни принадлежности и теоретични предпочитания, трябва да положим усилия за възраждане на дейността на БСА чрез и под формата на ИК.

Единствено ИК „Социология на селото” с председател Веска Кожухарова продължи своята активна дейност чрез организиране на годишни конференции („Многообразие и неравенства в селска Европа – българският случай”, 8 юни 2010 г., „Животът на село и образованието”, 7 юни 2011 г., „Кооперацията в българското село – светло бъдеще и неясно бъдеще”, посветена на 75 годишнина на проф. Минчо Драганов, 5 юни 2012 г.) и издаване на тематични сборници (*Преоткриването на селото – между социалното и природното. Българският случай*, 2010, *Vulgaria Rusticana*). Имаше и известно раздвижване в ИК по Урбаносоциология под ръководството на Искра Дандолова и Светлана Христова за обсъждане на съвременни проблеми на града и градските общности и разработване на програма за изследователска и образователна дейност.

Второ, намерението за възстановяване на социологическите дружества в страната и за създаване на социологически клубове поне в по-големите градове завърши без резултат (т. 8 и 9 от *Резолюцията*). Под ръководството на Михаил Мирчев бе проведено проучване в 26 областни града, но по данни на Мирчев е получена обратна информация само от 5 града – Добрич, Пловдив, Сливен, Ямбол, Разград.

Трето, не бе изпълнена препоръката от *Резолюцията на 12 конгрес на БСА* за „уредяване на статута на професията на социолога в Националния класификатор на професиите” (т. 2. от *Резолюцията*). При това в рамките на БСА беше свършена значителна работа, чийто потенциал трябваше да се използва за решаването на този проблем. Нека си спомним, че на научната сесия „Професия социолог” по време на 11 конгрес на БСА (13 май 2006 г.) темата бе задълбочено обсъдена в докладите на Георги

Фотев и Живко Георгиев, а Румяна Желева бе подготвила критичен анализ на „Професията социолог в новия класификатор на професиите в България”. След това работата по статута на професията „социолог” в Националната класификация на професиите и длъжностите (НКПД) бе продължена от Николай Тилкиджиев и Петя Славова. Излишно е да казвам, че направеното от колегите трябва да бъде продължено и доведено до край от нас самите, ако държим за достойна и социално призната реализация на социолога, току-що завършващ или отдавна търпящ последиците на институционализираната недиференцираност и недефинираност на собствената ни професия.

Към този пропуск в дейността на УС ще прибавя и това, че не бе работено по въпроса за въвеждане на социологията в средните училища (т. 4 от *Резолюцията*) – дефицит, който има двойни последици – както за образователната и гражданската подготовка на младите хора у нас, така и за професионалната реализация на социолозите.

Четвърто, сайтът на БСА не успя да се превърне в основно средство за комуникация между членовете на Асоциацията. Създаден през 2005 г. в съответствие с тогавашните технологични възможности, той бе обновен в рамките на съществуващите технологични параметри благодарение на отчисленията по проекта „Всекидневното гражданство: практики и стратегии за динамизиране на гражданското общество в съвременна България”. Продължихме да публикуваме линкове на международни асоциации и списания, отчасти информация за предстоящи събития (тя бе разпространявана по-скоро от електронната поща), но не успяхме да създадем действащ форум за дискутиране на проблеми, свързани с ЕСИ, образованието по социология, връзката между висшите училища и пазара на труда за социолози (т. 3 от *Резолюцията*). Причините са различни, но като основни, бих посочила следните. Поддържането на работещ сайт изисква постоянен човешки ресурс със съответните компетенции и възможност за заплащане на положения труд, изисква добра технологична инфраструктура без пропадания в мрежата и сътрудничество от страна на потребителите на сайта за захранването му с информация. Самият факт, че не получихме нито едно съобщение за рубриката „Нови публикации на членовете на БСА” показва със сигурност, че сайтът на БСА в този му вид и начин на функциониране не е предпочитаното и желано място за публичност на собствената ни дейност. Кой ще направи първата крачка е въпрос, уместен за пазарен продукт. В една доброволна,

неправителствена, с нестопанска цел организация усилията, струва ми, трябва да бъдат направени и от двете страни.

Свързан с публичния образ на социологията, сайтът на БСА и неговото състояние ни показват и още един неизпълнен ангажимент на УС на БСА – периодично проучване на публичния образ на социологията под формата на мониторинг на пресата за отношението към социологията и създаване на подфорум „Доверието към социологията”. Тази задача остава с първостепенно значение за авторитета и престижа на социологическата ни общност, още повече, че и през изтеклия период социологията често присъстваше в пресата в негативна светлина, коментиранията от колеги от други професионални общности и журналисти, с участието и безучастието на наши колеги.

Пето, не за да бъдем част от всеобщия хор за обясняване на всички проблеми с икономическата криза, все пак реалистично трябва да говорим за финансовата ситуация на Асоциацията. Далеч сме от времето на бюджетното субсидиране на Асоциацията и може би за добро. Един любопитен факт – през 1989 г. БСА е получила 161 000 лв. от държавата (*Социологически проблеми*, 1991, бр. 6, Шести извънреден конгрес на БСА, с. 124-128). Липсата на директна финансова обвързаност с държавата не означава, че собствената ни дейност в различни професионални полета не търпи ефектите от едни или други управленски решения. Но това, което искам тук да подчертая, е, че БСА разчита изключително и само на членския внос на индивидуалните и колективните си членове, на дарения, които през изтеклия период са от колективните ѝ членове за подпомагане на издаването на извънредния брой на *Социологически проблеми* и осигуряване на наградите за Конкурса за най-добра публикация на млад социолог, и на изследователски проекти (в случая проекта, финансиран от Тръста за гражданско общество в Централна и Източна Европа). В началото на своя мандат УС предприе увеличаване на размера на индивидуалния и колективния членски внос в съответствие с чл. 23, ал. 2 на Устава на БСА (решение на УС от 29.01.2010 г.), според който индивидуалните членове плащат членски внос в размер на 1 % от минималната месечна работна заплата за предходната година, а колективните – в размер на 8 индивидуални членски вноски. Така индивидуалният членски внос скочи от 10 на 25 лв., а колективният – от 100 на 200 лв. Увеличение, което изглеждаше драстично, тъй като в продължение на години членският внос не бе променян. Благодаря на всички колеги за разбирането и съпричастността въпреки безспорната финансова тежест върху индивидуалния бюджет или бюджета на съответната организация. Разбира се, проблем остава събираемостта, която не е стопроцентова и регулярна. Убедени, че това се

дължи на многобройните ангажименти на всеки от нас, си позволявахме да ви напомняме регулярно за тази форма на солидарност и подкрепа между нас. И тук отново искам да подчертая, че БСА остава отворена за институционално домакинство на изследователски проекти, осигуряващо няколко предимства – бързо финансово обслужване на проектите, компетентно счетоводство и нисък процент на отчисления за организацията (6 %).

БСА – търсен партньор в международното сътрудничество

През изминалия период БСА разшири присъствието си в международната социологическа общност посредством активното членство в две важни международни организации.

Първо, тя стана член-съосновател на Балканския социологически форум, създаден през ноември 2011 г., и активно се включи в утвърждаването на тази изключително важна социологическа институция в регионален и международен план чрез домакинството на Втората годишна конференция на Балканския социологически форум, в която всички участвахме и която току-що приключи. Така продължавайки усилията на предишните ръководства на БСА за поддържане на интензивен диалог с балканските колеги, БСА успя да организира форум, който за първи път след 1989 г. постави в обща социологическа перспектива балканските общества в тяхната комплексност, а не по отделно взет проблеми, и мобилизира опита на социолози както от балканските, така и от небалканските страни (вж. *Proceedings*).

Второ, БСА стана член на Европейската социологическа асоциация (април 2012 г.) и признание за нейното място и роля в европейската социологическа общност бе участието на Роберто Чиприани, председателя на Съвета на националните асоциации към ЕСА, в работата на Балканската конференция.

Трето, БСА не само продължи членството си в МСА, но благодарение на значимото присъствие на нейни членове в научните форуми на МСА получи покана от председателя на МСА, Майкъл Бъроу, за домакинство на Форума на МСА през 2016 г. в България. За първи път след 1970 г., след VII конгрес на МСА във Варна, БСА е разпозната и призната като надежден партньор на международната социологическа общност. От нас зависи да запазим и потвърдим това признание.

Предизвикателства пред БСА, българската социология, българските социолози

Извън този доклад останаха съдържателните въпроси на нашето професионално и социално битие като специалисти с определена институционална принадлежност и членове на обща професионална организация.

Защо социологията в България се настани трайно в ролята на „фабрика за данни” по думите на Лиляна Деянова в полза на отделни икономически и политически актьори? Защо не успява да се наложи в публичното пространство като производител на задълбочени анализи, привличащи вниманието на цялото българско общество? Защо в търсенето на по-голяма видимост за различни потребители институционалните актьори в полето на социологията сменят имена, назовават учебни програми по атрактивен начин и вървят към неутрализирането, да не кажем избягването на идентифицирането със социологията като дисциплина и изследователско поле? Защо в конкуренцията за дялове от пазара на дипломи и субсидии, за клиенти и студенти всеки, търсейки по-силния партньор (който най-често е извън полето на социологията), доброволно се отдалечава от изворите на дисциплината? Защо социолозите от различни професионални полета не успяват да въздействат върху обществото така че социологическите знания да проникват в социалната тъкан, осигурявайки солидни аргументи за разумни политики? Накратко, в състояние ли сме, в многообразието си от институционални принадлежности и професионални специализации, да защитим социологията като научна и социална практика с отговорност към научната обосновааност на изследователските резултати и към възможните ефекти от тяхното практическо приложение?

Изброените въпроси нито изчерпват ситуацията на социологията и социолозите в България, нито могат да получат еднозначен отговор. Но доколкото съпътстват професионалната ни дейност и са свързани с идентичността ни в променените условия, смисленият дебат по тях предполага няколко общосподелени нагласи:

- че, само ако подложим на анализ себе си, можем да вършим професионално отговорно собствената си дейност,
- че бъдещето ни на професионална общност е невъзможно без усилията на всеки и сътрудничеството между социологическите институции,
- че за да защитим социологията като социална наука е необходимо да действаме заедно с другите социални науки.

Защото от действията ни тук и сега, от действията ни във всеки момент зависи „С какво ще се събудим утре”, както писа Анджей Ванда.

Светла Колева

8 ноември 2012 г.